

کلی، نیازهای عمومی قوه مقننه را بررسی می‌کند؛ در حالی که نیازسنجی جزئی، به موارد محدودتر و دقیق‌تری از جمله سیاست قوه مقننه، نقش نظارتی آن، توسعه مرکز تحقیقات و اطلاعات پارلمان، کمبودهای قوه مقننه مانند کارکنان، تجهیزات و ساختارهای فیزیکی توجه دارد و انجام فعالیت‌های خاصی را برای کمک به ارتقای قوه مقننه در هر یک از حوزه‌ها توصیه می‌کند. این در حالی است که در برداشت دوم از نیازسنجی تقنینی، به نیازهای جامعه و شهروندان و نه نیازهای قوه مقننه توجه شده و سعی می‌شود تا با تشخیص نیازهای واقعی ایشان، قوانینی متناسب با این نیازها وضع شود. بر این اساس می‌توان گفت نیازسنجی تقنینی، بررسی و سنجش نیازهای واقعی شهروندان و جامعه ذی‌نفعان در زمینه قانون‌گذاری به منظور تقنین شایسته است. در این مقاله، مفهوم اخیر از نیازسنجی تقنینی، مدنظر نویسندگان است.

ضرورت نیازسنجی تقنینی

به نظر می‌رسد همان‌گونه که به درستی گفته شده، یکی از مؤلفه‌های قانون، پاسخگویی به نیازهای جامعه است. بنابراین، بهترین قانون برای یک کشور، مناسب‌ترین قانون رفع نیازهای آن کشور است. نیازسنجی تقنینی به لحاظ متعددی اهمیت دارد:

- ۱- اینکه تقنین بر اساس نیازهای واقعی تقنین صورت می‌گیرد.
- ۲- قوانین متروک نمی‌شوند، زیرا نتیجه طبیعی وضع قوانینی که مخالف با نیازهای شهروندان بوده یا حداقل مطابق با نیازهای ایشان نیست، متروک ماندن آن‌ها است.
- ۳- تورم تقنینی یا قانون‌گذاری افراطی کاهش می‌یابد.
- ۴- مجلس فرصت پیدا می‌کند تا به امر نظارت که وظیفه مهم دیگری است که برعهده دارد، بپردازد.
- ۵- نیاز به اصلاح مکرر قوانین و همچنین نسخ آن‌ها نخواهد بود.
- ۶- در صورتی که نیازسنجی تقنینی صورت نگیرد، طبعاً در حوزه‌هایی که نیاز به قانون‌گذاری است، قانونی وضع نمی‌شود و به این ترتیب خلأ قانونی در برخی حوزه‌ها

وجود خواهد داشت.

مبانی توجیهی نیازسنجی تقنینی نیازسنجی تقنینی به مثابه نمایانگر اراده ذی حق در قانون‌گذاری

لاک در توصیف وضع طبیعی عقیده دارد همه افراد بشر تا زمانی که با میل و رضایت، خود را به عضویت یک اجتماع سیاسی در نیاورند، همچنان در وضع طبیعی باقی خواهند ماند. سؤال این است که رضایت شهروندان به تحدید آزادی‌شان را از چه راهی می‌توان احراز کرد؟ پاسخ این است که نیازسنجی تقنینی راهی مطمئن برای کشف این رضایت است. برای توضیح می‌توان گفت ضرورت وجود قانون در جامعه، یک موضوع است و اینکه چه قانونی باید در جامعه وجود داشته باشد، به بیان دیگر، صرف جواز قانون‌گذاری نمی‌تواند این صلاحیت را به قانون‌گذار اعطا کند تا در هر موضوعی، هر آنچه را تشخیص داد، در قالب مواد قانونی به وجود آورد. آنچه حق قانون‌گذاری را به یک نهاد به عنوان نهاد قانون‌گذار اعطا می‌کند، توجه به نیازهای تقنینی افرادی است که قرار است مخاطب قوانین تصویب شده توسط آن نهاد قرار گیرند.

نیازسنجی به مثابه عنصر کارآمدی قانون

در این زمینه می‌توان به فهرستی که در سال ۱۹۹۱ در هلند و به منظور دستیابی به قانونی با کیفیت تنظیم شده و از آن سال مورد توجه قانون‌گذار این کشور قرار گرفته است، اشاره کرد. در این فهرست اصول شش‌گانه‌ای مشخص شده است که می‌توان نیازسنجی را تحقق‌بخش سه مورد از این اصول دانست. یکی از این اصول

» صرف جواز قانون‌گذاری نمی‌تواند این صلاحیت را به قانون‌گذار اعطا کند تا در هر موضوعی، هر آنچه را تشخیص داد، در قالب مواد قانونی به وجود آورد. آنچه حق قانون‌گذاری را به یک نهاد به عنوان نهاد قانون‌گذار اعطا می‌کند، توجه به نیازهای تقنینی افرادی است که قرار است مخاطب قوانین تصویب شده توسط آن نهاد قرار گیرند. «

کارآمدی و اثربخشی است. بی‌گمان هنگامی می‌توان قانونی را کارآمد و اثربخش دانست که با توجه به نیازهای موجود تهیه شده باشد. از سوی دیگر، قانونی را می‌توان متناسب پنداشت که بتواند مخاطبان خود را به اهداف موردنظر قانون‌گذار از وضع آن رهنمون شود. همچنین، قابل اجرا بودن یک قانون، تا حد زیادی بستگی به این مؤلفه دارد که در تهیه و تصویب آن قانون، به نیازهای واقعی مخاطبان آن قانون توجه شده باشد.

نیازسنجی تقنینی به مثابه لازمه مطلوبیت قانون

وجود شرایطی برای ارتقای سطح کیفی یک قانون، لازم و ضروری است. از طرف دیگر، تحقق این شرایط منوط به نیازسنجی تقنینی است؛ به گونه‌ای که بدون انجام این امر، قانون تدوین شده را نمی‌توان قانونی مطلوب دانست. از جمله شرایط لازم برای مطلوبیت قوانین، تناسب است. قوانین موجود در هر کشور، متأثر از عوامل تاریخی، نژادی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و مذهبی آن کشور و شهروندان آن است. روشن است که در صورتی می‌توان قوانین مذکور را متناسب با عوامل یادشده دانست که در تدوین قوانین، به این عوامل توجه شود. یکی دیگر از شرایط مطلوبیت قوانین، مقبولیت آن‌ها نزد شهروندان است. یکی از آثار مقبولیت قوانین، که می‌توان آن را مهمترین اثر دانست، ایجاد تفاهم و همدلی بین شهروندان و دولت است و در نقطه عکس، تحمیلی بودن قوانین، موجب از کار افتادن آن‌ها و به بوته فراموشی سپردن آن‌ها می‌شود.

نیازسنجی قوانین مقدمه تمکین از قانون

از طرف دیگر می‌توان گفت سنجش نظر افراد در مورد اولویت‌های تقنینی، سبب می‌شود تا مردم نسبت به قوانین تصویب شده، تمکین بیشتری داشته باشند و از این رو، هدف قانون‌گذار که پذیرش و احترام به قانون از سوی مخاطبان آن است، به راحتی تحقق پیدا می‌کند.

نیازسنجی تقنینی در نظام حقوقی ایران وظیفه تدوین‌کنندگان طرح‌ها و لوایح در زمینه بیان دلایل لزوم تهیه آن‌ها

برای بیان تاریخچه‌ای مختصر از ظهور